

Michel Houellebecq

Portret van het paradepaard van de Franse letteren

TEKST: MARCIA VAN DER ZWAN - FOTOGRAFIE: ARCHIEF

In maart verscheen de Nederlandse vertaling van *Serotonine*, de zevende roman van Michel Houellebecq. Het enfant terrible uit de Franse literatuur maakte eerder furore met *Elementaire deeltjes* en *Onderworpen*. Als geen ander weet hij de maatschappij een spiegel voor te houden en de vinger op de zere plek te leggen. Een portret van het controversiële paradepaard van de Franse letteren.

Michel Houellebecq (1958) heet eigenlijk Michel Thomas. Als Houellebecq – de naam van zijn grootmoeder, die sinds zijn zesde de zorg voor hem overnam van zijn ongeïnteresseerde ouders – werkt hij als auteur, toneelschrijver, dichter en filmregisseur.

In zijn oeuvre kijkt Houellebecq meer dan eens met een pessimistische blik naar de – volgens hem – koude en egoïstische samenleving van nu. De Franse journalist Denis Demonpion, die een ongeautoriseerde biografie van Houellebecq schreef, verklaart deze inktzwarte visie op de maatschappij door het trieste leven van Michel. De afwijzing van zijn ouders op jonge leeftijd zou volgens Demonpion de eerste aanzet zijn geweest tot het verdriet van Houellebecq, dat doorheen zijn oeuvre klinkt.

In grootmoeders' naam

Aangezien Houellebecq enkel aan de biografie wilde meewerken als hij de tekst van de biografie van commentaar mocht voorzien – wat Demonpion resoluut weigerde – moeten we het zonder weerwoord van de auteur stellen. Hoewel zijn pseudo-

niem een verwijzing is naar de grootmoeder die hem opvoedde, weten we niet in hoeverre zijn eigen leven de blik van de schrijver heeft gevormd.

Desalniettemin kunnen we diverse thema's ontdekken die naast zijn kenmerkende pessimisme vaak terugkeren in zijn oeuvre. Commercialisering en het westers individualisme bijvoorbeeld. De witte man heeft het zwaar te verduren in de wereld van Houellebecq, strijdend om geld, macht en seks. Linkse politici, feministen en diverse mensen uit het zakenleven hebben in het verleden al aanstoot genomen aan zijn werk. Ondanks de kritiek, blijven zijn boeken echter uitermate populair in Frankrijk en daarbuiten.

Een literaire carrière lag echter niet altijd in het vooruitzicht van Houellebecq. In 1980 behaalde hij het diploma van landbouwingenieur. Datzelfde jaar stapte hij in het huwelijksbootje. Zoonlief Etienne werd in 1981 geboren. Hierop volgde een echtscheiding, waarna Houellebecq meermaals behandeld werd in psychiatrische instellingen vanwege een depressie. Pas jaren later, in 1998, hertrouwde hij met Marie-Pierre Gauthier.

HET LAATSTE INTERVIEW

“Ik heb me gerealiseerd dat ik de dingen die ik echt zou willen zeggen niet in woorden kan uitdrukken.”

Sinds de verschijning van *Serotonine* heeft Houellebecq geen enkel interview gegeven. Al op voorhand kondigde hij aan dat hij geen promotie voor zijn nieuwste roman zou doen. “Het is oprechte bescheidenheid. Ik vind het niet zo prettig om interviews met mezelf terug te lezen. Wat ik daarin zeg is meestal maar een klein beetje van belang.”

Sowieso treedt de auteur sinds 2014 niet meer op. Martin de Haan, vaste vertaler en vriend van Houellebecq, zegt in *Trouw*: “Hij schrijft, rookt e-sigaretten en heeft geen zin meer in publieke optredens. Hij geniet niet meer van de aandacht.”

Verguisd en opgehemeld

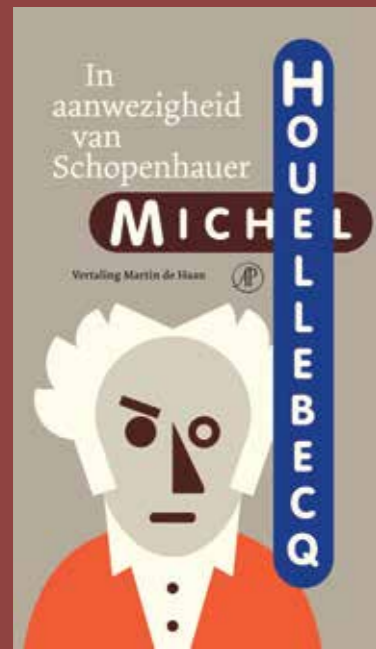
In 2017 kondigde Houellebecq dan ook aan geen interviews meer te willen geven. De Duitse krant *Der Spiegel* wist de auteur te strikken voor een laatste gesprek. In het interview vroeg men de controversiële auteur naar de reacties van de lezers. Waarom wordt hij tegelijkertijd verguisd en opgehemeld? “Sommige mensen houden misschien niet van mijn werk omdat ze de maatschappij die ik beschrijf, de werkelijkheid met al haar gebreken en ellende, maar niets vinden.” Over het stoppen met het geven van interviews zegt hij: “Ik heb me gerealiseerd dat ik de dingen die ik echt zou willen zeggen niet in woorden kan uitdrukken. Er zijn veel zaken die me raken, maar die te weinig rationeel zijn om onder woorden te kunnen brengen. Datgene waarover je kunt schrijven strekt zich zo veel verder uit dan datgene waarover je kunt spreken.”

Politiek engagement

Wel schreef Houellebecq onlangs een essay voor *Harper's Magazine*, waarin hij de loftrampet steekt over Donald Trump en tegelijkertijd het beleid van de Europese Unie bekritiseert. Hij noemde Europa “een dom idee dat langzamerhand in een slechte droom is veranderd, waaruit we uiteindelijk zullen ontwaken.” Al eerder zei hij tegen *Der Spiegel*: “Het ongenoegen over de Brusselse eurocraten is in verschillende landen groot.” Bovendien geeft Houellebecq in *Harper's Magazine* aan dat hij de Brexit steunt.

HOUELLEBECQ EN ZIJN FASCINATIE VOOR SCHOPENHAUER

Wie Houellebecq leest, leest Schopenhauer. Het oeuvre van de Franse auteur is doordrenkt van het gedachtegoed van de Duitse filosoof. Het pessimisme van Schopenhauer staat aan de basis van de visie van Houellebecq. “Geen romancier, geen moralist, geen dichter heeft me zozeer beïnvloed als Arthur Schopenhauer,” zegt Michel Houellebecq in zijn essay *In aanwezigheid van Schopenhauer*. Ooit was de Fransman van plan het volledige oeuvre van Schopenhauer te vertalen en te voorzien van commentaar. Dat is er niet van gekomen. Maar *In aanwezigheid van Schopenhauer* geeft de lezer toch een kijkje in het brein van Houellebecq. Wat maakt Schopenhauer voor hem tot een geestverwant?

Als twintiger ontdekte Houellebecq *Bespiegelingen over levenswijsheden* (1851) in de bibliotheek. Het was liefde op het eerste gezicht. “Geen enkele filosoof is bij mijn weten meteen bij eerste lezing zo aangenaam en opbeurend als Arthur Schopenhauer.”

Arthur Schopenhauer (1788-1860) stelt dat leven lijden is. Onze irrationele levensdrift zorgt voor veel ellende en verdriet. Individualiteit en vrijheid zijn maar schijn. Deze uitgesproken pessimistische wereldbeschouwing zien we ook terug in het werk van Houellebecq. Net als de Duitse filosoof laat Houellebecq geen ogenblik onbenut om aan te tonen hoe erg het lot van de mensheid is. Begeerte is lijden. En als het zijn personages eens voor de wind lijkt te gaan, brengt Houellebecq ze al snel in een moeilijke situatie. Zo geeft Bruno uit *Onderworpen* zich over aan de zinloosheid van het bestaan en krijgt Leibniz in *De kaart* en het gebied doodlopende straat toebedeeld. Volgens Houellebecq is het leven het heen en weer geslingerd worden tussen verdriet en verveling. Dat laat hij zijn personages voelen.

Toch is het niet allemaal kommer en kwel. In *In aanwezigheid van Schopenhauer* schrijft Houellebecq dat zijn meest geliefde denker eigenlijk Auguste Comte (1798 – 1857) is, grondlegger van het positivisme. Door het lezen van deze Franse positivist kon hij zich enigszins distantiëren van Schopenhauers gedachtegoed. Volgens Martin de Haan, de vaste vertaler van Houellebecq, “vertegenwoordigt Comte voor Houellebecq de utopie, de droom, terwijl Schopenhauer de harde realiteit vertegenwoordigt.”

€ 15,50 – ISBN 9789029525619 – reeds verschenen

In 2010 ging het koppel ieder hun eigen weg. In 2012 trouwde Houellebecq opnieuw. Deze keer was Qianyun Lysis Li de gelukkige, die hij ontmoette toen ze een thesis over zijn oeuvre schreef.

Het debuut

In 1991 debuteerde Houellebecq met een biografie van de fantasyauteur H.P. Lovecraft. In het later toegevoegde voorwoord schrijft hij; “Achteraf heb ik de indruk dat ik dit boek geschreven heb als een soort van eerste roman”.

Het duurde dan ook niet lang tot er een literair werk uit zijn schrijfmachine rolde. Drie jaar later verscheen *De wereld als markt en strijd*. Hierin neemt Houellebecq de consumptie-maatschappij onder de loep. Ook gaat hij in op de wereld van het werk, een onderwerp dat in die tijd nog nauwelijks verbeeld werd in de literatuur. Genadeloos prikt hij de illusies van de hedendaagse mens door. Werk en seks vormen het terrein van deze goed ontvangen debuutroman.

Elementaire deeltjes

Waar *De wereld als markt en strijd* Houellebecq opwierp als grote belofte van de Franse letteren, wist hij deze status te bevesti-

gen met zijn tweede roman. In *Elementaire deeltjes* (1998) spelen twee halfbroers de hoofdrol. Bruno is een seksverlaafde leraar Frans, wanhopig op zoek naar liefde. Michel daarentegen is een contactgestoorde wetenschapper die in zijn werk de basis legt voor een nieuwe, op liefde voorgeprogrammeerde mens. De mannen verpersoonlijken het westers individualisme. Volgens de gedachtegang in het boek hebben de hippies en de activisten van mei '68 de oude waardenstelsels opgeblazen zonder er iets voor in de plaats te stellen. Wat overblijft is de kapitalistische consumptie-maatschappij.

Voor *Elementaire deeltjes* ontving Houellebecq de laatste Prix Novembre. Het boek is ondertussen in ongeveer 25 talen verschenen.

Kritiek op de islam

Naast het kapitalisme, is de islam een onderwerp in vele werken van Houellebecq. In *Platform* (2001) zet het hoofdpersonage een reisbureau op voor sekstoerisme. Zijn droom spat uiteen door een wrede aanslag door moslimterroristen. Opvallend is dat de aanslag gelijkenissen vertoont met een aanslag in een nachtclub op Bali in oktober 2002 – een aanslag die pas na het verschijnen van de roman plaatsvond. Het boek met anti-islamitische kenmerken verscheen bovendien vlak voor de aansla-

gen op de Twin Towers in Amerika. Veel van zijn aanhangers beschouwen Houellebecq hierdoor als een visionair.

De kritische uitlatingen over de islam blijven echter niet zonder gevolgen. Een interview over *Platform* in het tijdschrift *Lire*, leverde Houellebecq een aanklacht op door verschillende moslimorganisaties in Frankrijk en enkele moskeeën in Parijs en Lyon. Hij had de islam beschreven als ‘de domste religie’. In 2002 werd hij door de rechtbank vrijgesproken van het aanzetten tot racisme.

Op 7 januari 2015 verscheen *Onderworpen*, een controversiële maatschappijkritische toekomstroman. Opnieuw kenmerkt het verhaal zich door anti-islamitische elementen. Houellebecq schrijft over het Frankrijk van 2022. De moslimbroederschap heeft de verkiezingen gewonnen en het land krijgt een islamitische president. Al gauw wordt Frankrijk een islamitische staat. François, hoogleraar in de letteren, moet zich staande zien te houden tijdens de islamisering van de samenleving.

De dag dat *Onderworpen* in haar Franstalige versie *Soumission* in de schappen van de winkels kwam te liggen, was de dag waarop er een aanslag plaatsvond op de redactie van *Charlie Hebdo*. Het gevolg? Houellebecq kon een jaar lang enkel onder politie-beveiliging over straat.

Visionair of vreemde snuiter

Niet alleen de politieke opvattingen van Houellebecq deden meermaals stof opwaaien. Ook als persoon raakte hij regelmatig in opspraak. Zo leefde Houellebecq vanaf 1998 in zelf-gekozen ballingschap in Ierland. In 2012 besloot hij om zich

opnieuw in Parijs te vestigen. Waarom? Meer dan ‘persoonlijke redenen’ geeft hij niet in het persbericht met zijn verklaring.

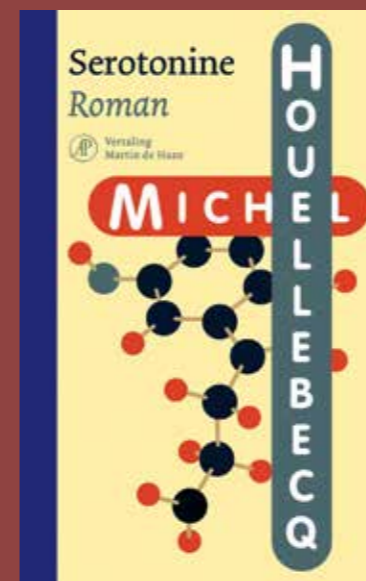
In september 2011 leek Houellebecq bovendien vermist te zijn, nadat hij verschillende afspraken in Nederland en België niet was nagekomen. Voor zijn uitgever was hij zelfs al sinds eind juni onbereikbaar. Telefoontjes en e-mails bleven onbeantwoord. Aan het einde van de week waarin het bericht van zijn mogelijke vermissing de wereld ingestuurd werd dook hij opnieuw op. Met als enige verklaring voor zijn mysterieuze verdwijning het vergeten van enkele afspraken.

De mockumentary *L'enlèvement de Michel Houellebecq* uit 2014 verhaalt over de geruchten die de ronde deden tijdens de dagen van zijn verdwijning.

Zijn nieuwste roman, *Serotonine*, leverde Houellebecq opnieuw het label visionair op. Het verhaal dat zich afspeelt op het Franse platteland waar een volksoptocht ontketent, lijkt de acties van de zogenoemde ‘gele hesjes’ te voorspellen. Ondertussen vertelt het depressieve hoofdpersonage over zijn leven als landbouwingenieur – is dit het leven dat Houellebecq had kunnen leiden als hij niet voor het schrijverschap had gekozen? Hij heeft in ieder geval het diploma met zijn verteller gemeen. Evenals een hekel aan het beleid van de Europese Unie en een verleden met depressies. ♥

Visionaire liefdesroman

Sinds januari ligt het nieuwste boek van Michel Houellebecq in de schappen van de Franse boekwinkel. In maart verscheen de Nederlandse vertaling *Serotonine*. Ook ditmaal krijgt de auteur het label ‘visionair’ opgeplakt. Hoewel hij zijn zevende roman op het Franse platteland schreef, maanden voor de eerste protestacties van de gele hesjes plaatsvonden, lijkt hij deze protesten voorspeld te hebben. In het verhaal legt hij de pijn van de Franse boeren bloot.

‘Mijn overtuigingen zijn beperkt, maar wel intens. Ik geloof in de mogelijkheden van het speciale koninkrijk. Ik geloof in de liefde,’ schreef Michel Houellebecq onlangs.

De depressieve verteller van *Serotonine* zou het daar zonder voorbehoud mee eens zijn. *Serotonine* speelt zich af in een Frankrijk waarin tradities steeds minder waarde lijken te hebben en zowel de steden als het platteland haar charme verliezen. Door het beleid van de Europese Unie – door Houellebecq ook wel de ‘grande pute’ genoemd – zijn landbouwers de wanhoop nabij. Er ontstaat een volksoptocht. Van een snelwegblokkade tot een bloederige botsing met de politie: het verhaal in deze roman is ontzettend actueel.

Toch omschrijft Houellebecq het boek zelf eerder als liefdesroman. De titel verwijst naar gelukshormoon Serotonine, dat de depressieve verteller van het verhaal, Florence-Claude Labrouste, – een blanke man van middelbare leeftijd – dagelijks inneemt. Op deze manier zou zijn depressie moeten afnemen, maar datzelfde geldt helaas voor zijn libido. Dit maakt het de landbouwingenieur moeilijk om een verloren vrouw terug te vinden. Hoewel Houellebecq opnieuw schrijft over een wereld zonder solidariteit, een wereld zonder goedheid, is er onder deze pessimistische visie een andere laag te ontdekken. Het hoofdpersonage verlangt naar liefde. Net als wij allemaal.

Deze roman over de puinhopen van een wereld met onbeheersbaar geworden veranderingen, is ook een roman over wroeging en spijt. ‘Niemand in het Westen zal nog gelukkig zijn.’

€ 22,50 – ISBN 9789029529020 – reeds verschenen